

Beszámoló az anyanyelvi és idegen nyelvi oktatásról, valamint a tankönyvekkel kapcsolatos kutatásokkal foglalkozó szekció munkájáról

2015. szeptember 16–17-án rendezte meg a Selye János Egyetem hagyományos nemzetközi konferenciáját „*Innováció és kreativitás az oktatásban és a tudományban*” címmel. A konferencián több szekcióban folytak az előadások hazai és külföldi oktatók és kutatók részvételével. A Tanárképző Karon működő Variológiai kutatócsoport önálló szekcióban szerepelt a konferencián. A csoport, folytatva a 2010-ben megkezdett tankönyvkutató munkáját, amelyet korábban nemzetközi szimpóziumokon tartott előadásokkal reprezentált, ebben az évben a nemzetközi konferencia külön szekciójában tartott előadásokkal mutatkozott be. A szekció címe: „A modern (anya-, másod- és idegen) nyelvi nevelés tantervei és tankönyvei – egynyelvű és többnyelvű környezetben.” A szekcióban a kutatócsoport tagjai (Lőrincz Julianna, Lőrincz Gábor, Takács Edit, Simon Szabolcs) előadásai mellett hazai, csehországi és magyarországi kutatók előadásai hangzottak el. A továbbiakban ismertetjük az előadások rövid tartalmát.

Takács Edit (OFI, Budapest) előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy „Miért nem elég eredményes a tankönyvi szövegek vizsgálata?” A szerző felhívta a figyelmet a tankönyvelemzéssel foglalkozó publikációk alacsony számára. Bemutatta a különböző tankönyvelemzési modelleket, amelyek közül Takács Etel könyve a *funkcionalitást*, Petőfi S. János és Benkes Zsuzsa közös könyve a *kommunikáció jellegét*, Dárdai Ágnesé pedig a *fogalom- és produktum-orientált megközelítésmódot* veszi alapul. Ezt követően a Balázs Géza és Benkes Zsuzsa által írt *Magyar nyelv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 9–12. évfolyama számára* című tankönyvcsalád egyik könyvének egy fejezetét vizsgálta a fent említett modellek elvei alapján. Az előadásból kiderült, hogy egy olyan komplex sorozatról van szó, amely több területen is sokoldalúan felhasználható, ugyanis a benne található szövegek „tudatosan többfunkciójúak”. A szerző végül megállapította, hogy a tankönyvek komplexitásuknál és sokszínűségüknekél fogva egyik szóban forgó modell kritériumrendszerével sem mérhetők a teljesség igényével.

Hulyák-Tomesz Tímea (EKF, Eger) előadásának címe: *Kommunikációs készségfejlesztés az anyanyelvórákon. Tankönyvek és lehetőségek*. A szerző a magyarországi kommunikációoktatásra tett rövid kitekintés után a kommunikáció tantárgy helyzetét vizsgálta a közoktatásban, a tankönyvekben, majd kitért a szlovákiai magyar anyanyelv-tankönyvek kommunikáció anyagára is. A szerző-

nek az előadása végén tett egyik legfontosabb megállapítása: „A kommunikáció az oktatás menetében célként és eszközként is meg kell, hogy jelenjen. Az anyanyelvi órákon tehát a legfontosabb cél az, hogy a kommunikációs tevékenységek során a tanulók képessé váljanak információk megértésére, felhasználására.”

Lőrincz Bitterová Denisa (PhD-hallgató, EKF, Eger) előadásának címe *Az egynyelvű és többnyelvű környezetben tanuló diákok teljesítménye az írásbeli érettségiben*. A szerző azt vizsgálta, hogy a 2015-ös angol nyelvű állami monitorizálásokon elért eredmények hogyan oszlanak meg iskolatípusok szerint, illetve hogy van-e különbség az egynyelvű (szlovák) és a kétnyelvű (szlovákiai magyar) környezetben tanuló diákok teljesítménye között. Bemutatta a NÚCEM-ot (Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania), az Iskolaügyi Minisztérium által működtetett szervezetet, amely 2008. szeptember 1-jén egy új oktatási rendszer keretében, az új oktatási törvénynek köszönhetően jött létre. Ez a portál készíti elő az ún. *monitorteszteket*, amelyek segítségével méri és értékeli az érettségizők teljesítményét. A szervezet továbbá általános iskolai és nemzetközi méréseket is végez. A szerző kutatásában felhasználta a portál anyagát, a felméréseikben található adatokat. Jellemezte a kommunikatív nyelvtanítást, illetve az idegennyelv-órán történő készségfejlesztést is, majd bemutatta a felmérés során kapott eredményeket, melyeket ábrák segítségével szemléltetett. A kétnyelvű környezetnek az idegennyelv-tanulásra tett hatását elemezve összegzőként leszögezte, hogy ha lehetőség nyílna hozzáférni az egyes készségek kapcsán elért eredmények részletes adataihoz is, érdemes lenne megvizsgálni, hogy melyik nyelvi környezet melyik készség fejlesztését segíti jobban. Ehhez azonban nemcsak a monitorteszteket, hanem az írásbeli fogalmazásokat és a szóbeli érettségi eredményeit is elemezni kellene. A készségek kapcsán az is további vizsgálat tárgyát képezhetné, hogy az egyes idegen nyelvek tanítása során hogyan teljesülnek a kommunikatív nyelvtanítás alapkövetelményei.

Lőrincz Julianna (SJE, Komárom) előadásában a beszéd-készség fejlesztés legfontosabb feladataival foglalkozott. Előadásának címe: *A beszéd-készség fejlesztése a középiskolai retorikai és stilisztikai tananyag tükrében*. A szerző az anyanyelvi kommunikációs kompetenciához tartozó beszéd-készség fejlesztésének lehetőségeit vizsgálta a szlovákiai magyar anyanyelvtankönyvek retorikai és stilisztikai elméleti anyagaiban, valamint a tankönyvi feladatokban és gyakorlatokban az érvényben lévő tantervi követelményekkel összhangban. Hangsúlyozta, hogy a beszéd-készség-fejlesztés az alapiskolák 1–4. évfolyamában megfelelően működik, azonban a felsőbb évfolyamokban már változó a helyzet, ugyanis a gyakorlatban kevés szerepet kap ennek a kompetenciának a fejlesztése. Vizsgálatának alapját az alapiskola 9., a középiskola 1., 2. osztályos retorika és a 4. osztályos stilisztika tankönyv anyagai képezték. A szerző összegzésében megállapította, hogy a tanulók beszéd-készségének és komplex anyanyelvi kompetenciájának fejlesztéséhez a retorikai illetve stilisztikai gyakorlatok egyaránt hozzájárulnak. Azonban a gimnáziumok 1–4. osztályában a magyar

nyelv és irodalom nagyon kevés heti órászámmal rendelkezik, így többnyire a magyartanárok felkészültsége, kreativitása, ügyszeretete határozza meg, hogy mennyire tartják fontosnak a szóbeli kommunikációt, valamint a tanulók beszédkultúrájának figyelemmel kísérését és fejlesztését.

Lőrincz Gábor (EKF, Eger) tanulmányában egy magyarországi, egy ukrainai és egy szlovákiai 5. osztályos tankönyv jelentéstani fejezetét hasonlította össze, illetve mutatta be. A vizsgált tankönyveket tankönyvvariánsoknak tekinti, mivel azok ugyanazon korosztály számára és csaknem ugyanabban az időben íródtak. Megállapította, hogy a szinonímiával, antonímiával, homonímiával és poliszémiával kapcsolatos anyagrészek mindhárom tankönyvben – a tantervi előírásoknak megfelelően – következetesen vannak felépítve, a paronímiára és az egyes jelentésdefiníciókra vonatkozó ismeretanyag azonban eltéréseket, helyenként pontatlanságokat mutat. A szerző a későbbiekben szeretné megvizsgálni a jelentéstani fejezetek további egységeit (hangutánzó és hangulatfestő szavak, állandósult szókapcsolatok) is, azok azonosságaira és eltéréseire fókuszálva.

Simon Szabolcs (SJE, Komárom) a magyar nyelv szlovákiai változatában előforduló kontaktusváltozók státuszát vizsgálta. A kérdőíves módszerrel megvalósult felmérésben nyolcvan felsőfokú végzettséggel rendelkező magyar anyanyelvű személy adatai bizonyultak használhatónak. A szerző szemléletesen, statisztikai mutatókkal és táblázatokkal szemléltetve mutatta be a többség által elutasított, az ambivalens és az elfogadott szavak, illetve kifejezések csoportját és egyes típusait. Míg a helytelenített szavak és kifejezések listáját főként idegen eredetű szavak és kifejezések alkotják, addig az elfogadott szavak és kifejezések között természetesen a magyar eredetű szavak és kifejezések vannak többségben. Az ambivalens csoportban megosztva találunk idegen és magyar eredetű, valamint hibrid szavakat és kifejezéseket. A szerző röviden összevetette a 2015-ös és az 1997-es kutatás eredményeit, majd megállapította, hogy a szlovákiai magyar értelmiségiek *„egyre inkább tudatában vannak a szlovákiai magyar standard és a magyarországi magyar standard különbségeinek”*. A szerző végezetül felhívta a pedagógusok illetve a diákok figyelmét az adott beszédhelyzetnek megfelelő tudatos nyelvváltozat-választásra.

Hiznyai Tóth Ildikó (Comenius Egyetem, Pozsony) előadása a levéltáros oktatók magyartanításának gyakorlati aspektusairól szólt. A szlovák anyanyelvű levéltár szakos hallgatók egyetemi tanulmányaik és kutatásaik során különböző nyelvű szövegekkel találkoznak. A szerző dolgozatában e hallgatók magyar nyelvi képzettségét mutatta be a Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Karán. Elmondta, hogy a képzés hossza hat félév, szemeszterenként húsz tanóra. A szerző az elmúlt évtizedekre nézve két nagyon fontos problémát emelt ki: a szakirány kívánalmainak megfelelő metodika és a minőségi oktatási segédanyag hiányát. A megoldást egy, a szerző által bemutatott interkulturális szemléletű és kommunikáció központú új magyarnyelvkönyv és szöveggyűjtemény

jelentheti: *Učebnica a čítanka pre poslucháčov archívnickva a pomocných vied historických (Tankönyv és olvasókönyv a levéltáros és történelmi segédtudományokat hallgatók számára).*

A konferencia első napjának utolsó három előadása angol nyelven hangzott el, melyek közül Puskás Andrea (SJE) *Choosing a coursebook for the English language classroom (Tankönyv-választás egy angol tannyelvű osztály számára)* című előadása volt. A szerző a már a címben is szereplő tankönyv-választásra fókuszál. Fontosnak tartja elemezni a témát, különösen napjainkban, amikor is a virágzó tankönyvpiac napról napra kínálja a jobbnál jobb és egyre megfelelőbb tankönyveket a célcsoportok számára. A tankönyvek kiválasztásakor a szerző vizsgálta azok elméleti és gyakorlati hasznosíthatóságát, illetve kiemelte előnyeiket és hátrányaikat. Véleménye szerint a tankönyvek elengedhetetlen feladata, hogy a diákokat motiválja és igényeiknek is megfeleljen.

Polcz Károly (BGF, Budapest) *Terminological Competence in ESP, a course in English for Marketing and Promotion (Szaknyelvi terminológiai kompetenciák, angol nyelvtanfolyam a marketinget és a promóciós menedzsmentet tanulók számára)* címmel tartott előadást. A szerző dolgozatában hangsúlyozta, hogy a szakmai kommunikáció során a szakterminológia ismerete, megértése és használata az egyik legfontosabb szerepet játssza. Az ún. ESP (*szaknyelvet tanuló*; a szerző terminusa) diákok a terminológia kontrasztív tanulmányozása során gyakran szembesülnek azzal a problémával, hogy míg az angol terminológia az adott szakterületen többnyire egységes és standardizált, addig az angol-magyar szótárak, a magyar szerzők, lektorok és fordítók hajlanak arra, hogy különböző kifejezéseket használjanak ugyanarra a fogalomra, ami terminológiai zavarhoz vezethet. Ezért rendkívül fontos az ESP osztályokban a diákok szaknyelvi szókinccsének növelése, hiszen ez a kommunikatív kompetencia egyik összetevőjeként tartható számon. A szerző amellet érvel, hogy a terminológiai kompetencia integrálása a kommunikatív kompetencia modellbe (Canale 1983) alapvető fontossággal bír. Polcz Károly ezt követően bemutatta a Budapesti Gazdasági Főiskola MSc diákjai számára oktatott angol-magyar kontrasztív marketing terminológiát. Végül megkísérelte a szaknyelvet tanuló diákok terminológiai kompetenciájának megfogalmazását.

Kiss Katalin (BGF, Budapest) előadásának címe *The role of evaluative morphology in language acquisition Cross-linguistic evidence (Az értékelő morfológia szerepe a nyelvészet segítségével történő nyelvelsajátításban).* A szerző, ahogyan az előadásának címe is mutatja, kiemeli az evaluatív morfológia szerepét a nyelvelsajátítási folyamatban. A nyelvészeti határtudományok bizonyítékaira támaszkodva elsődleges célul az értékelő morfológia szemantikájának analízisét emeli ki: azokat a jellemző lényegi tulajdonságokat, melyek a magyar, angol és orosz nyelvben egyaránt megtalálhatóak, beleértve a magyarzatokat is. Pontosabban azt, hogyan tudnánk a legpontosabban definiálni az evaluatív morfológia fogalmát. Kiss Katalin ugyanakkor azokat az értékelő toldalékokat is elemezte, melyek az említett három nyelvben a rövidítések kifejezésére használatosak. Az értékelő toldalékok és szabályok teszik többek között lehetővé

a nyelv számára, hogy gazdaságosan rendeljen értelmet a szóhoz, illetve ezek gazdagítják az egyén szókincsét is, és hozzájárulnak a nyelvelsajátításhoz. Végül a szerző összefoglalta azokat a tényezőket, melyek fontosak a nyelvek elsajátítása során.

Döményová Andrea és Halászová Anita (Állami Pedagógiai Intézet, Pozsony) a szlovák nyelv és szlovák irodalom oktatásához szükséges pedagógiai dokumentumok és segédanyagok tervezését, illetve azok előkészítését mutatták be a magyar tannyelvű általános iskolákban. A szerzőpáros bevezetőjében röviden felvázolta a szlovák nyelv státuszát a szlovákiai magyar tannyelvű általános iskolákban. Az Állami Pedagógiai Intézet 2011-től folyamatosan vizsgálja a szlovák nyelv oktatásának minőségét a magyar tannyelvű általános és középiskolákban. Döményová Andrea és Halászová Anita egy 2012–2013-as kérdőíves felmérés néhány eredményét elemezte. Az információk statisztikai feldolgozását jól átlátható diagramok szemléltették. A szlovák nyelv és szlovák irodalom oktatásának minőségét vizsgáló kérdőívet összesen 237 magyar tannyelvű általános vagy középiskolában szlovák nyelvet és szlovák irodalmat oktató pedagógus töltötte ki. A válaszokból kiderül, hogy a pedagógusok jelentős része nem veszi tudomásul az Állami Oktatási Program jelentőségét, az oktatásra való felkészülés során pedig mellőzi az új tankönyvek és interaktív segédanyagok használatát. Ennek egyik legfőbb oka az iskolák alacsony költségvetése, amely sokszor nem teszi lehetővé a szükséges tankönyvek és munkafüzetek beszerzését. A pedagógusok meghatározó része nem tulajdonít jelentőséget a tanórákra való írásbeli felkészülésnek. A diákok szlovák nyelv iránti érdeklődését a pedagógusok általában kielégítőnek tartják, ugyanakkor nagyon keveset tesznek azért, hogy az oktatás élményközpontúvá váljék. A legtöbben beismerik, hogy a tanár személye és oktatási módszere befolyásolja a leginkább a diákok adott tantárgyhoz való hozzáállását. A szerzők hangsúlyozták továbbá az iskolán kívüli szlovák nyelvű kulturális tevékenységek – szakkörök, kirándulások, exkurziók, versenyek, gyermek- és ifjúsági táborok stb. – fontosságát.

Benčatová Ľudmila (Állami Pedagógiai Intézet, Pozsony) a szlovákiai magyar nemzetiségű tanulók szlovák nyelvhez fűződő viszonyát vizsgálja különböző aspektusok alapján. A szlovák másod- vagy idegen nyelvi státuszban való felüntetésének, illetve kezelésének kérdését a magyar tannyelvű iskolákban nem tartja lényegesnek, helyette a szóbeli kommunikációs készségek fejlesztésének fontosságát hangsúlyozza. A diákok jelentős része magyar többségű közegből érkezik, a hétköznapi érintkezés során pedig ritkán vagy egyáltalán nem használja az államnyelvet. A szerző úgy véli, az oktató személyétől és hozzáállásától függ majd, hogy a diák pozitívan áll-e a szlovák nyelv elsajátításához. Felveti az alternatív tankönyvek és különböző segédanyagok használatának lehetőségét, a jelenleg jóváhagyott tankönyvek ugyanis nem egyformán használhatók az egyes, nyelvtudás alapján elkülönülő célcsoportokon belül. Az elméleti ismeretek valós élethelyzetekbe ágyazottságát, alternatív megoldásként pedig szlovák nyelvű kulturális események – színház, mozi vagy koncert – látogatását javasolja.

Mandelíková Lenka (Trenčianska Univerzita) Martin Rázusnak, a szlovák irodalom jeles költőjének és prózaírójának esszéíró munkásságát vizsgálta. A szerző leszögezte, hogy Rázus műveiben az alapvető társadalmi problémákra helyezi a hangsúlyt. Párbeszédeit lényegében monológokként is felfoghatjuk, az író gondolataira, illetve kérdéseire ugyanis nem kapunk választ a másik, sok esetben fiktív féltől. Rázus *Argumenty* (Érvek) című esszégyűjteményében a „kis szlovák nemzet” kulturális értékeit méltatja. Mandelíková ezen esszéket a kultúrpolitikai esszék csoportjába sorolja. A szerző ezt követően definiálja az esszé mint műfaj fogalmát, majd a szövegkohéziót, a szövegközi és szövegen kívüli kapcsolódás lehetőségeit vizsgálja a szövegszerűség nyelvtani aspektusából. Az általános nyelvi konnektorok két típusával, a lexikális és grammatikai konnektorokkal foglalkozik. A dolgozat központi részében az anaforikus, ismétléses konnektorokra összpontosít, melyek explicit és implicit módon egyaránt kifejezhetőek. Az explicit és implicit viszonyok különböző fajait és alfajait mutatja be a szerző, rávilágítva arra, hogy az explicitás legmagasabb foka a szó szerinti, a legalacsonyabb pedig a grammatikai morféma ismétlésénél figyelhető meg. A konnexió erejének foka szerint a lexikális konnektorok kapcsolódása gyengébb, a grammatikai konnektoroké pedig erősebb.

Šenkár Patrik (SJE, Komárom) Ivan Miroslav Ambruš romániai szlovák költő költészetével foglalkozott *Nevykriknuté zátišia lásky, anjelské úsmevy a rany poézii I. M. Ambruša po miléniu* című dolgozatában. A szerző Ivan Miroslav Ambruš 2000 és 2015 közötti poétikáját elemezte. Elsősorban költői gyűjteményét vizsgálta, részletesebben a megjelölt időszakban használt szubjektív-objektív értelmezési módszerét, melyen az ezredforduló utáni időszakban kiadott verseskötetei alapszanak. Az előadó kiemelte Ambruš költészetének jellemző tematikai rétegződését, indítékainak (irodalmi-elméleti) szerepét, melynek köszönhetően ő lett a mai Románia területén élő egyik legkiemelkedőbb szlovák költő. A dolgozat alapját a rendelkezésre álló elméleti reflexiók és felfedezett irodalmi és kulturális tanulmányok alkotják.

A szekció előadásainak mindegyike érdekes és színvonalas volt. Az előadásokat követő vita kapcsán levont következtetések és feladatmegjelölések arra inspirálják az előadókat és a hallgatóságot is, hogy jövőre is részt vegyenek az anyanyelvi és idegen nyelvi képzés tankönyveit, tananyagait, oktatási segédleteit és programjait bemutató konferencián.

A konferencián a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék tankönyvkutatással foglalkozó Variológiai kutatócsoportjának tagjai megállapodtak abban, hogy 2016 áprilisában megrendezik a kutatómunkájuk újabb eredményeit bemutató 6. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumot, amelyre szeretettel várják a hazai és a külföldi kutatókat is.

Némety Alexandra–Istók Béla